

SPECIALBILAGA NOVEMBER 2014

Geologiska och arkeologiska undersökningar utanför Haväng

Sedan fem år tillbaka undersöker arkeologer och geologer de fossila undervattenslandskapen utanför Haväng. Intresset från såväl media som vetenskapskollegor och allmänhet har varit stort.

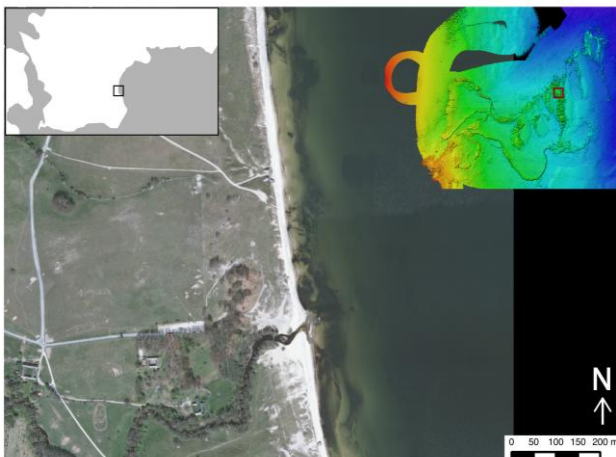
Projektet har fått förnyade forskningsmedel för mer ingående arkeologiska analyser av lämningarna i Hanöbukten. Dessutom har man sedan ett år även en dykkunnig doktorand som är kvartärgeolog, specialiserad på dendrokronologiska analyser, med i båten. Det betyder att man studerar årsringar för att kunna göra precisa dateringar. Har man ett större träringsmaterial att jämföra med kan man även göra avancerade klimathistoriska analyser.

Här berättar Björn Nilsson, marinarkeolog och forskare vid Institutionen för arkeologi och antikens historia, Lunds Universitet, om projektet och vad sommarens arbete resulterat i.

Svunna landskap

Vad döljer havet utanför Haväng?

2012 startade ett större tvärvetenskapligt projekt på maritimarkeologiska forskningsinstitutet (MARIS) vid Södertörns högskola. Syftet var främst att utveckla metoder för att kartera lämningar av undervattenslandskap. Under två år undersöktes utvalda områden i Blekinge och Skåne. Haväng var självskrivet eftersom det är den bäst bevarade och mest intressanta platsen som vi hittills känner.

Området man undersökt ligger norr om Verkeån, några hundra meter utanför Lövdalens ålabod och är 400 x 2500 meter stort.

Arne Sjöström - en av arkeologerna i projektet - började dyka här redan 2009, och är den som känner platsen bäst. Efter hundratals rekognoseringsdyk avslutades detta projekt 2014, men med nya forskningsmedel fortsätter nu verksamheten vid geologiska och arkeologiska institutionerna vid Lunds universitet.

Fokus de senaste åren har legat på att söka förstå den komplexa bildning som lämningarna utgör. Fortfarande finns många frågetecken men vår kunskap nu är betydligt bättre än för bara ett par år sedan, mycket tack vare doktorandarbetet tillsammans med kombinerade arkeologiska och geologiska insatser. Bl a har vi fått möjlighet att närmare analysera en gyttje-

Årsringarna hos de mer än 10 000 år gamla furorna har mycket värdefullt att berätta.

borrkärna som togs under Havsresan redan 2009 och att datera en mängd arkeologiskt benmaterial från boplatsernas avfallsområden. Allt detta ger oss nya tidshorisonter att arbeta med.

"Skogen" i havet är en ådal

I korthet kan man säga att "skogen" bör uppfattas som resterna av en ådal, där åns uppdamda mynningsområde (tänk Verkeån idag!) bildat tjocka gyttjesediment som bevarat gamla träd som rasat ner från åbrinken. Gyttja i det här sammanhanget är mycket hårda sediment. Själva åbrinken, och de där belägna boplatserna, är för länge sedan helt borteroderade på grund av förändringar av havsytans nivå.

Just i denna del av Östersjön är dessa förändringar ytterst komplexa och dessutom hastiga, vilket medfört exceptionella förhållanden. För den som är mer intresserad av själva bildningshistorien finns en illustrerad artikel i "Österlent" från början av förra året. De äldsta träden som vi hittills har daterat är - försiktigt räknat - omkring 10 800 år gamla. De påträffas på omkring 20 meters djup.

10 500 år gammalt hantverk

De äldsta "arkeologiska" spåren, dvs föremål bearbetade av människan, är ett par hundra år yngre. Bl a hade vi för två år sedan lyckan

Skulle benet från uroxen ha blivit en harpun? Hantverkaren misslyckades och för ca 10 500 år kasserades benet.

- prata om nål i höstack! - att finna ett bearbetat, men kasserat uroxebein. Med hjälp av ett flintspån har någon försökt att klyva benet, men sedan misslyckats och slängt det fördärvade råämnet till en harpun eller annat föremål i strandkanten. När sedan havsytan höjde sig lagrades föremålet in i gyttjorna och bevarades ända in i vår tid. Det är ett av de äldsta arkeologiska fynden av uroxer i Sverige.

Betydligt yngre är de stora meanderformade gyttjebankarna.

Genom att analysera och jämföra många trädrester från olika djup och platser kan vi följa klimatutvecklingen.

De dateras till omkring 9 000 - 8 500 år. I några av dem finns lika gamla rester av fasta fiskeredskap som vittnar om ett storskaligt fiske i åmynningen.

Under juni 2014 fokuserade fältarbetena på att försöka ta prover på så många stubbar och stockar som möjligt. För att verkligen förstå både strandlinjeförändringarnas hastighet och förlopp krävs många träd från olika platser och djup.

Sensationellt 2015?

Fältarbetet kompletterades även med borrhningar i en våtmark på land, samt provtagningar och borrhningar till havs, utförda av SGUs* maringeologiska forskningsfartyg Ocean Surveyor. Vi lyckades att få en längre kärna som antagligen kan ge oss en tidigare okänd bild av ådalens absolut äldsta historia för 11 500 år sedan. Några av gyttjebankarna visade sig vara så hårda och kompakta att borrhutrustningen inte rådde på dem!

*Sveriges Geologiska Undersökning

I höst och vinter kommer vi att bearbeta våra resultat för att nästa sommar återkomma med nya tag.

Under projektets gång har flera hundra dykningar genomförts. Lång erfarenhet av dykning i kombination med arkeologiskt kunnande är oslagbart.

Om vi får som vi vill så har vi då medel till att göra någon begränsad arkeologisk undersökning, kanske i området där vi påträffade det bortkastade uroxebeinet. I så fall kan man inte utesluta en eller annan mindre arkeologisk sensation!

Havängs Museiförening
Haväng, 277 37 Kivik
www.havangsmuseiforening.se

